24/03/2023

Τα έθιμα και οι παραδόσεις του Ευαγγελισμού

/ Παράδοση

Η 25η Μαρτίου, ημέρα εορτασμού της επετείου της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 αλλά και ημέρα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Διπλή εορτή και κοινός εορτασμός με πολιτιστικές και λατρευτικές εκδηλώσεις, αλλά και διαφορετικά έθιμα σε κάθε γωνιά της Ελλάδος από τη λαογραφική μας παράδοση.

Η χαρμόσυνη θεομητορική εορτή, εορτάζεται μέσα στη Μεγάλη Τεσσαρακοστή και την περίοδο πένθους.

Ο Μπακαλιάρος στο τραπέζι

Παραδοσιακό έδεσμα της ημέρας του Ευαγγελισμού, η οποία έχει πια διττή σημασία για τον Ελληνισμό, καθώς συμπίπτει από το 1838 με τον εορτασμό της Επανάστασης του 1821, είναι ο μπακαλιάρος και μάλιστα συνοδεία της γνωστής σκορδαλιάς.

Η εξήγηση για τη γευστική αυτή συνήθεια είναι αρκετά απλή κι έχει να κάνει κυρίως με την αδυναμία των κατοίκων της ενδοχώρας να προμηθεύονται άμεσα

και οικονομικά φρέσκο ψάρι. Παρά το ότι ο μπακαλιάρος δεν είναι ένα «ελληνικό» ψάρι, καθώς απαντάται κυρίως στις ακτές του βορειοανατολικού Ατλαντικού, το γεγονός ότι γίνεται παστός τον καθιστά ένα τρόφιμο φθηνό κι εύκολο στη συντήρηση.

Ο μπακαλιάρος έφτασε στο ελληνικό τραπέζι περί τον 15ο αιώνα και καθιερώθηκε άμεσα ως το εθνικό φαγητό της 25ης Μαρτίου, καθώς με εξαίρεση τα νησιά μας, το φρέσκο ψάρι αποτελούσε πολυτέλεια για τους φτωχούς κατοίκους της ηπειρωτικής Ελλάδας. Έτσι, ο παστός μπακαλιάρος, που δεν χρειαζόταν ιδιαίτερη συντήρηση, αποτέλεσε την εύκολη και φθηνή συνάμα λύση, έθιμο που κρατά μέχρι τις μέρες μας

Ο Ευαγγελισμός “φέρνει” την Άνοιξη

Στην Κωνσταντινούπολη, κατά το έθιμο, την ήμερα του Ευαγγελισμού ο αυτοκράτορας με πομπή από την Αγία Σοφία πήγαινε στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου εν τω Φόρω και από εκεί κατέληγε στο ναό της Θεοτόκου των Χαλκοπρατείων, όπου γινόταν μεγαλοπρεπής εορτασμός.

Στην ελληνική λαογραφική παράδοση τα έθιμα που σχετίζονται με την εορτή του Ευαγγελισμού βασίζονται στην αντίληψη ότι με την εορτή αυτή αρχίζει η άνοιξη και επιστρέφουν τα χελιδόνια. Γι’ αυτό τα παιδιά βγάζουν από το χέρι τους τον «Μάρτη» και τον αφήνουν στα δέντρα να τον πάρουν τα χελιδόνια.

Σε πολλά μέρη υποδέχονται την 25η Μαρτίου με τραγούδια και με κωδωνισμούς επιδιώκουν να εκδιώξουν τα ερπετά, οι νοικοκυρές δεν κάνουν δουλειές στο σπίτι ή ζυμώνουν μικρές πίτες και βάζουν σε μια απ’ αυτές ένα νόμισμα, για να το βρει ο τυχερός, όπως στην Πρωτοχρονιά.

Οι μελισσοτρόφοι πρωτοβγάζουν τις κυψέλες στο ύπαιθρο, οι κτηνοτρόφοι μετακινούν τα κοπάδια τους από τα χειμαδιά στα ορεινά μέρη, οι Σαρακατσάνοι «αρματώνουν» τα κοπάδια τους με τα κυπροκούδουνα κ.ά.»

Η λαμπαδηφορία στη Σκιάθο

Υπάρχουν, όμως, κάποιοι τόποι που είχαν ή και διατηρούν ως τις μέρες μας παραδόσεις ειδικά για την 25η Μαρτίου. Για παράδειγμα, τα τελευταία χρόνια αναβιώνουν τα έθιμα «εωθινό» και «λαμπαδηφορία» από τον Δήμο, την τοπική ομάδα Σώματος Ελληνικού Οδηγισμού και το Πνευματικό Κέντρο των εκκλησιών της Σκιάθου.

Το εωθινό σημαίνει το εορταστικό ξύπνημα του νησιού και γινόταν ανήμερα της 25ης Μαρτίου στις 5 η ώρα το πρωί με τη συμμετοχή των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης του τότε δημοτικού σχολείου. Ψέλνονταν τα ίδια εμβατήρια με αυτά του εθίμου της λαμπαδηφορίας («Ολη δόξα όλη χάρη» και «Της δόξας λάμπει γαλανό το φως στη χώρα»), καθώς και ύμνοι της Εκκλησίας προς τιμήν της απελευθέρωσης του γένους.

Η λαμπαδηφορία, από την άλλη, γινόταν το βράδυ στις 8 η ώρα ανήμερα της 25ης, όπου μαθητές και ενήλικες ξεχύνονταν στους δρόμους του νησιού με λαμπάδες και κεριά, ψάλλοντας τα δύο εμβατήρια («Ολη δόξα όλη χάρη» και «Της δόξας λάμπει γαλανό το φως στη χώρα»).

Πρόκειται για ένα έθιμο που πηγάζει από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και συνδυάζει την ανάσταση του Χριστού με την ανάσταση του γένους, παραλληλίζοντας το άγιο φως με το φως της ελευθερίας.

Η Βαγγελίστρα στην Κεφαλονιά

Ιδιαίτερη αναφορά, επίσης, γι’ αυτή την ημέρα συναντάμε σε πολλά ιστορικά κείμενα για το πανηγύρι στο χωριό **Φαρακλάτα της Κεφαλονιάς** προς τιμή της Βαγγελίστρας.

Το χωριό, την προηγούμενη μέρα οι άνθρωποι πήγαιναν στην εκκλησία και σ’ ένα πανέρι τοποθετούσαν τέσσερα μικρά ψωμιά, έναν μεγάλο άρτο, ένα μπουκάλι λάδι και ένα μπουκάλι κρασί, για να εκκλησιαστούν. Μετά το τέλος της θείας λειτουργίας έπαιρναν πίσω τον μεγάλο άρτο, τον οποίο έκοβαν σε κομμάτια και

τον μοίραζαν στους πιστούς, αφήνοντας το ψωμί, το λάδι και το κρασί στον ναό.

Όταν ολοκληρωνόταν ο εσπερινός, πραγματοποιούταν ολονυχτία, όπου οι κάτοικοι του χωριού «βαρούσαν τουφεκιές» ή έφερναν μπαρούτι από τον Μοριά και έριχναν πυροτεχνήματα. Στο κελί της εκκλησίας και όπου αλλού υπήρχε κόσμος μοιραζόταν φαγητό. Κάποιοι μάλιστα μαγείρευαν αλιάδα, το τυπικό φαγητό της ημέρας, μπακαλεόπιτα και κοφισόπιτα, ειδικά φτιαγμένες για το πανηγύρι που στηνόταν αμέσως μετά.

Το ξημέρωμα έβγαζαν λιτανεία την εικόνα της Βαγγελίστρας σε όλο το χωριό με τη συνοδεία της Φιλαρμονικής του Αργοστολίου, ενώ τα τελευταία χρόνια η λιτανεία πραγματοποιείται το απόγευμα της 25ης Μαρτίου.

Αξίζει, επίσης, να αναφέρουμε ότι τη συγκεκριμένη μέρα απαγορεύεται οι Κεφαλονίτες να βάλουν στο σπίτι τους λουλούδια ή χόρτα, διότι τον επόμενο χρόνο θα βρουν μέσα του φίδι, σύμφωνα πάντα με τη λαϊκή παράδοση.

Στο Ρουμλούκι της Ημαθίας

Ακόμη, κάνοντας ιστορική αναδρομή συναντάμε την περιοχή Ρουμλούκι, όπου η 25η Μαρτίου θεωρούταν μεγάλη εθνική και θρησκευτική γιορτή για τους κατοίκους της, οι οποίοι έπρεπε απαραιτήτως να εκκλησιαστούν και κανείς μα κανείς δεν εργαζόταν. Η λέξη ρουμλούκι σημαίνει ελληνότοπος ή ελληνοχώρα. Το τοπωνύμιο αυτό δόθηκε από τους Τούρκους κατακτητές, υποδεικνύοντας την αναγνώριση ως προς τον ελληνικό πληθυσμό που κατοικούσε στην περιοχή και η απελευθέρωσή της από τον τουρκικό ζυγό έγινε από τον ελληνικό στρατό στις 18 Οκτωβρίου του 1912. Σήμερα, Ρουμλούκι εννοούμε το τμήμα του κάμπου της

Ημαθίας που διασχίζει ο ποταμός Αλιάκμονας και απλώνεται από τα υψώματα της Βέροιας μέχρι τον Λουδία και τον Θερμαϊκό.

Μετά το πέρας της θείας λειτουργίας, ακόμη και κατά τη διάρκεια της τούρκικης κατοχής, ο δάσκαλος εκφωνούσε λόγο που τόνιζε τη διττή σημασία της ημέρας για τους ορθόδοξους Έλληνες, ενώ τη δημιουργία ελεύθερου ελληνικού κράτους οι υπόδουλοι Ρουμλουκιώτες τη χαρακτήριζαν ως Παλαιά Ελλάδα.

Στη συνέχεια, ο ιερέας τελούσε επιμνημόσυνη δέηση για τους νεκρούς αγωνιστές του 1821 και έπειτα οι μαθητές τραγουδούσαν τον Εθνικό Υμνο και δημοτικά τραγούδια που αναφέρονταν στους ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης. Μετά την απελευθέρωση της περιοχής, στις εκδηλώσεις για την 25η Μαρτίου συμπεριλαμβανόταν και η παρουσίαση σχετικών θεατρικών έργων.

Το μεσημέρι, οι Ρουμλουκιώτες έτρωγαν το καθιερωμένο γι’ αυτούς φαγητό της ημέρας, ταβά (ταψί) στο φούρνο με ψάρι γριβάδι και κρεμμύδια.

Τα Καλάβρυτα

Στην περιοχή των Καλαβρύτων, όπου στις 25 Μαρτίου πραγματοποιείται τρισάγιο στο Πανελλήνιο Ηρώο των Αγωνιστών του 1821, συνδυασμένο, όπως σε όλη την Ελλάδα, με κατάθεση στεφάνων, τήρηση ενός λεπτού σιγής στη μνήμη των ενδόξων ηρώων, ανάκρουση του Εθνικού Υμνου, δοξολογία στον προαύλιο χώρο του ιστορικού Ναού της Μονής Αγίας Λαύρας και απαγγελία πανηγυρικού λόγου.

Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί, εντούτοις, η αναπαράσταση ορκωμοσίας των αγωνιστών και κήρυξης της Επανάστασης από τον θεατρικό όμιλο Καλαβρύτων «Πάνος Μίχος». Ακολουθεί παρουσίαση εθνικών παραδοσιακών χορών, καθώς και απονομή επάθλων στους νικητές του ποδηλατικού γύρου Θυσίας στη διαδρομή Πάτρα – Χαλανδρίτσα – Καλάβρυτα – Αγία Λαύρα, αφού στις 24 του μήνα ο ηγούμενος της μονής συνηθίζεται να παραδίδει το λάβαρο της επανάστασης και ένα στεφάνι δάφνης στον πρώτο δαφνοδρόμο, για να μεταφερθούν στην Πάτρα προς στέψη του ανδριάντα Παλαιών Πατρών Γερμανός και στις 25 να επιστραφούν.

Και επειδή πολλοί είναι αυτοί που πρεσβεύουν την άποψη ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται και ότι οι καιροί μας είναι… χαλεποί, καλό θα ήταν να μείνει στη μνήμη όλων μας ότι η Επανάσταση του ’21 στάθηκε το πιο σημαντικό γεγονός της εποχής του, γιατί απέδειξε ότι η αγωνιστικότητα και η ισχυρή θέληση ενός λαού μπορούν ν’ αλλάξουν την ιστορική του μοίρα. Αλλωστε, παρά τη διχόνοια και τα

μελανά σημεία των προγόνων μας, οι αγωνιστές του ’21 μας παρέδωσαν ένα συμβόλαιο ελευθερίας, γραμμένο κυριολεκτικά με το αίμα τους.

Οπως έλεγε και ο Μακρυγιάννης: «*Τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί κι αμαθείς και πλούσιοι και φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι. Το λοιπόν δουλέψαμε όλοι μαζί, να την φυλάμεν κι όλοι μαζί και να μην λέγη ούτε ο δυνατός “εγώ”, ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγει ο καθείς “εγώ”; Οταν αγωνιστεί μόνος του να φκειάση ή να χαλάση, να λέγη “εγώ”, όταν όμως αγωνίζονται πολλοί να φκειάσουν, τότε να λένε “εμείς”. Είμαστε εις το “εμείς” κι όχι εις το “εγώ”*».

Να γιατί ο Αγώνας του ’21 παραμένει διαχρονικός και επίκαιρος για μας τους Νεοέλληνες, καθώς η ελευθερία όποιας μορφής, θέλει αρετή, τόλμη και φυσικά πολλές θυσίες για να αποκτηθεί, πόσο μάλλον δε για να διατηρηθεί.